

LÄRARHANDLEDNING

PÅ LIKA VILLKOR

- JÄMSTÄLLDHET GENOM LIVET

LÄRARHANDLEDNING

PÅ LIKA VILLKOR - JÄMSTÄLLDHET GENOM LIVET

På lika villkor–Jämställdhet genom livet med tillhörande lärarhandledning är ett material producerat av Arena skolinformation, en del av Arenagruppen, i nära samarbete med ett antal fackförbund. På www.arbetslivskoll.se kan du läsa mer om Arena Skolinformation och de fackförbund som står bakom detta material.

Jämställdhet är ett angeläget och ständigt aktuellt ämne som väcker känslor och engagemang. Ökade kunskaper om jämställdhet är viktigt för att hänga med i samhällsdebatten men också för att få verktyg för att själv kunna vara en del i arbetet och debatten för ett mer jämställt Sverige.

Jämställdhetsperspektivet bör finnas med och genomsyra skolans arbete. Enligt skollagen ska utbildningen bland annat: *”motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.”*

Syftet med materialet är att ge elever både kunskap och förståelse för hur jämställdheten sett ut ur ett historiskt perspektiv, men också bidra med att öka kunskaperna om aktuella fakta om hur det ser ut i dag.

Målsättningen är att skapa underlag för konstruktiva diskussioner kring frågor som rör jämställdhet både i elevernas vardag men också ur ett samhällsperspektiv.

Den huvudsakliga målgruppen för materialet är elever på gymnasieskolans alla program.

Kort om häftet

Häftet är uppdelat i tre delar:

1. DET HISTORISKA PERSPEKTIVET. Den första delen sätter arbetet för jämställdhet i Sverige i ett historiskt perspektiv. Målsättningen är att ge kunskaper och en ökad medvetenhet om hur kampen för jämställdhet bidragit till den utveckling som lett fram till det samhälle vi har idag. Syftet är också att det historiska perspektivet ska ge eleven fakta och argument som kan användas i diskussioner kring jämställdhet idag.

2. HUR SER DET UT I DAG? Den andra delen handlar om hur det ser ut i dag kring jämställdhet inom framför allt tre områden: Samhället i stort, på arbetsplatsen och i hemmet. Tanken är att bidra till ökade kunskaper om hur situationen kring jämställdhet ser ut i dag i Sverige samt skapa förståelse för att det finns en hel del kvar att arbeta med innan vi har ett helt jämställt samhälle. Aktuella och relevanta fakta ska ligga till grund för argument och diskussioner kring hur vi vill ha det i framtiden.

3. HUR VILL VI HA DET? Det avslutande avsnittet handlar om visionen om det jämställda samhället och utgår från det jämställdhetspolitiska målet med dess sex delmål. Vad finns det för politiska mål och hur ser arbetet ut för att skapa ett mer jämställt samhälle? Syftet är att bidra till ökade kunskaper om de lagar och riktlinjer som gäller samt skapa förståelse för betydelsen av ett jämställt samhälle, och att förändring kan ske på olika plan.

Projektledare: Linnéa Granath

Redaktör, skribent och pedagogisk konsult: Ludvig Myrenberg, Lärobyrå AB

Formgivning/illustrationer: Anna Harvard

INNEHÅLLET I LÄRARHANDLEDNINGEN

Den här handledningen innehåller aktiviteter som gör det möjligt att bearbeta innehållet i häftet på olika sätt.

JÄMSTÄLLDHET - VARFÖR DET? S. 4

Några inledande diskussions- och värderingsövningar i syfte att definiera begreppet jämställdhet samt väcka frågor kring elevernas erfarenheter och syn på jämställdhet.

Jämställdhet vad är det? – diskutera och definiera s. 4

Jämställdhet enligt dig s. 5

Jämställdhet – fyra hörn övning s. 6

VAD KAN DU OM...? S. 7

Underlag för att bearbeta innehållet i häftet och stärka eleverna faktakunskaper i frågor om jämställdhet. Frågor som utgår från häftets tre kapitel.

Vad kan du om...Jämställdhet förr och nu? s. 7

Vad kan du om...Jämställdhet idag? s. 8

Vad kan du om... Hur vill vi ha det? s. 9

DISKUTERA, UNDERSÖK OCH REFLEKTERA

Ett antal olika aktiviteter som låter eleven jämföra och diskutera hur samhället har utvecklats och hur det ser ut idag vad gäller jämställdhet och synen på kvinnor och män.

Normer omkring oss s. 10

Diskussionsövning som handlar om att inventera och diskutera könsnormer i elevernas egen vardag.

Jämför då och nu s. 10

En övning som utgår från ett radioinslag om den första kvinnliga nyhetsuppläsaren. Hur kunde det bli en folkstorm? Hur har våra attityder och värderingar förändrats sedan 1938?

Undersök kunskaper och attityder till jämställdhet s. 11

En övning som handlar om att göra en enkätundersökning i syfte att ta reda på vad elever kan och vilka attityder de har till jämställdhet samt resonera kring vilka konsekvenser det kan få i arbetet för ett mer jämställt samhälle.

Föds kvinnoförtryck i omklädningsrummet? s. 12

Diskussionsövning som sätter fokus på de värderingar som finns inom den manliga idrottsvärlden. Hur vanligt är det? Och vad kan vi göra åt det?

Argumentera med fakta s. 12–13

Hur kan man bemöta okunskap och fördomar med goda faktabaserade argument? Här ges några förslag på påståenden som ska bemötas med fakta från häftet eller SCB.

Skriv en argumenterande text s. 12–13

Utgå från någon av de frågor som finns i häftet och formulera en argumenterande text. Den här övningen ger tips på teman samt vägledning i hur den argumenterade texten kan struktureras.

Könsdiskriminering – bedöm själv och jämför med utfallet s. 14

Könsdiskriminering är olagligt och här ges exempel på några fall som tagits upp av DO. Eleverna diskuterar samt jämför den egna bedömningen med utfallet.

TA REDA PÅ MER S. 16

Ett antal förslag på olika typer av diskussionsuppgifter som utgår från material hämtat från webben.

- Swedish Dads – Hur ser bilden ut av föräldradediga män? s. 16
- Bechdeltestet – Hur framställs kvinnor på film? Vilka filmer klarar av testet? s. 16
- Kvinnor och män i reklamfilm – Hur framställs kvinnor och män i reklamen? s. 16
- Positiva exempel på könskvotering – Hur lyckades man bryta ett negativt könsmonster med kvotering? s. 17
- "Mansplaining" – vad är det? s. 18
- Stoppa machokulturen – Vad gör byggbranschen för att komma till rätta med en negativ machokultur? s. 18
- "Sluta tafsa" – diskutera sexuella trakasserier – Vad handlar sexuella trakasserier om och hur kan vi göra för att tjejer ska känna sig tryggare? s. 18
- Läs mer om vad olika aktörer gör s. 18

KOPPLINGAR TILL ÄMNESPLANER S. 19

Avslutningsvis finns ett utdrag ur aktuella ämnesplaner för historia och samhällskunskap som kan kopplas ihop med arbetet kring jämställdhet.

JÄMSTÄLLDHET - VARFÖR DET?

Om övningarna: Tre olika typer av värderingsövningar där det handlar om att bearbeta och diskutera begreppet jämställdhet.

Syfte: Att inventera förkunskaper och erfarenheter av jämställdhet samt att diskutera och definiera begreppet jämställdhet.

---

1. Jämställdhet vad är det? – diskutera och definiera

Jämställdhet är ett ämne som väcker åsikter och känslor. Därför är det viktigt att vara noga med att definiera och diskutera vad jämställdhet är och att låta elevernas tankar, erfarenheter och förståelse komma fram. Det är viktigt att kunna skilja på åsikter och fakta för att skapa ett konstruktivt diskussionsklimat.

Låt eleverna först skriva individuellt för att sedan diskutera i mindre grupper kring begreppet jämställdhet. Här är några frågor att utgå från:

- Hur definierar du begreppet jämställdhet?
- Vad tänker du på när du hör ordet jämställdhet?
- Är jämställdhet en känslig fråga att diskutera?
- Vad finns det för åsikter och fördomar kring begreppet?

Diskutera olika uppfattningar och red ut eventuella oklarheter om vad begreppet betyder och står för. Använd gärna fakta från häftet, där finns definitionen så som den är skriven enligt myndigheterna.

---

2. Jämställdhet enligt dig

Här följer en värderingsövning som låter eleverna fundera kring deras egna erfarenheter kring jämställdhet. Frågorna kan besvaras individuellt för att sedan diskuteras i mindre grupper. Det är också möjligt att låta eleverna placeras sig längs en tänkt skala i klassrummet. Avsluta genom att välja några elever som får motivera sin placering längs skalan.

JÄMSTÄLLDHET ENLIGT DIG

I ett jämställt samhälle ska ”kvinnor och män ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.” Hur upplever du jämställdhet inom de sex områden som tas upp i häftet, s. 3–4. Gör en egen bedömning av hur du uppfattar jämställdhet.

A. Markera med ett kryss på skalan hur du uppfattar det. Helt jämställt till vänster och inte alls jämställt till höger eller någonstans mitt emellan?

1. Tycker du att tjejer och killar har samma rätt och möjlighet att aktivt vara med och forma villkoren för vem som ska bestämma? Till exempel i klassrummet eller på fritiden ...

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

2. Anser du att tjejer och killar har samma möjligheter och villkor i arbetslivet? Till exempel när det gäller anställningsvillkor, karriärmöjligheter och lön.

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

3. Tycker du att tjejer och killar har samma möjligheter och villkor att fritt välja utbildning och yrke utan att påverkas av könsnormer? Har de lika villkor på jobbet? Till exempel när det gäller anställningsvillkor och lön?

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

4. Tycker du att tjejer och killar tar samma ansvar för arbetet där hemma? Till exempel när det gäller matlagning, ansvar för barn och beslut i hemmet.

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

5. Tycker du att tjejer och killar har samma förutsättningar för en god hälsa? Till exempel möjligheterna till stöd vid psykisk ohälsa.

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

6. Anser du att tjejer och killar känner samma trygghet vad gäller att inte behöva utsättas för sextrakasserier eller kränkningar?

Ja, helt jämställt

Nej, inte alls jämställt

B. Diskutera din bedömning med en kamrat. Inom vilket område är behovet av ökad jämställdhet störst, tycker du? Fundera på hur det ser ut i ditt liv. Ge exempel på saker, händelser eller uppfattningar som visar på ojämställdhet.

C. Avsluta med en helklassdiskussion där de frågor som skapat mest diskussion tas upp och bearbetas.

3. JÄMSTÄLLDHET - FYRA HÖRN ÖVNING

1. Börja med att förklara för deltagarna att en fråga kommer att ställas som besvaras genom att deltagarna ställer sig i olika hörn av rummet.
2. Be gruppen att stå stilla tills du ber dem att gå till det hörn de tycker stämmer bäst in på deras egen uppfattning.
3. Uppmana deltagarna att välja ett hörn. Deltagarna har rätt att ändra sig under övningens gång. Eller ställa sig i det öppna hörnet om de har en åsikt som de inte tycker stämmer överens med något av de andra tre hörnen.
4. Låt sedan personerna som ställt sig i samma hörn berätta för varandra hur de tänkt.
5. Därefter kan du be någon eller ett par från varje hörn berätta för hela gruppen om sina tankar.
6. Som ledare kan du gärna hjälpa deltagarna att formulera sina tankar genom att ställa frågor av typen: Hur tänkte du? Vad kommer det att få för effekter? De som ställt sig i ett öppet hörn får redogöra för egna förslag och argument i frågan.
7. Gör ett urval av frågor som du tror skapar intressanta och meningsfulla diskussioner. Ta inte för många frågor på en gång, det är lätt att tappa energin i diskussionen om övningen drar ut på tiden.

Inom vilket område tycker du att det är viktigast att skapa ökad jämställdheten?

1. I skolan   2. I hemmet   3. I arbetslivet   4. Öppet hörn

Vem anser du har störst ansvar att arbeta för att öka jämställdheten?

1. Män   2. Kvinnor   3. Politiker   4. Öppet hörn

Varför, tror du, är det så svårt att skapa ett jämställt samhälle?

1. Viljan saknas   2. Kunskap saknas   3. Strukturerna i samhället   4. Öppet hörn
-

VAD KAN DU OM...

Om övningen: Ett antal enklare frågor som kan användas för att stämna av innehållet i de tre avsnitten.

Syfte: Att stärka elevernas faktakunskaper kring jämställdhet då och nu.

VAD KAN DU OM JÄMSTÄLLDHET FÖRR OCH NU?

Stämmer följande påståenden? Ringa in JA eller NEJ.

1. Året är 1860 och Margit är 14 år. Hon är duktig i skolan och vill utbilda sig mer. Kan hon välja vilken utbildning hon vill?

JA   **NEJ**

2. Året är 1863. August blir irriterad på sin fru Anna Greta och slår till henne över ansiktet. Kan Anna Greta polisanmäla honom för misshandel?

JA   **NEJ**

3. Kampen för ett mer jämställt samhälle på 1800-talet drevs fram av förstående och samarbetsvilliga män som insåg att alla skulle tjäna på om kvinnor fick samma rättigheter som män.

JA   **NEJ**

4. Ett viktigt steg mot ökad jämställdhet var kampen för kvinnors rösträtt. Kvinnor samarbetade, organiserade sig och kämpade envist tillsammans för att nå sitt mål.

JA   **NEJ**

5. Suffragetterna i England blev kända för att de kämpade med fredliga metoder för att kvinnor skulle få rösträtt.

JA   **NEJ**

6. Året är 1921. Alice är 24 år och tänker gå och rösta i riksdagsvalet. Kan hon göra det?

JA   **NEJ**

7. Kan man påstå att Sverige var ett demokratiskt land innan 1921?

JA   **NEJ**

8. Under lågkonjunkturen på 1930-talet ansåg vissa män att det var skadligt för kvinnor att arbeta utanför hemmet.

JA   **NEJ**

9. Under 1900-talets första hälft skapades nya kvinnoyrken med samma lönenivåer och villkor som männen.

JA   **NEJ**

10. På 1940-talet infördes en reform med hemvårdarinnor, visionen var att skapa ett modernt och eftertraktat yrke för kvinnor som skulle höja statusen för hemarbete.

JA   **NEJ**

11. Under 1950-talet var familjeidealet att både kvinnor och män skulle yrkesarbeta på lika villkor.

JA   **NEJ**

12. Utbyggnaden av barnomsorgen och föräldraförsäkringen på 1970-talet är exempel på reformer som bidrog till att öka jämställdheten i hemmen och på arbetsplatser.

JA   **NEJ**

13. År 1979 infördes en lag som gjorde det olagligt att könsdiskriminera på arbetsplatser. Lagen innebar förbättringar för kvinnors villkor.

JA   **NEJ**

VAD KAN DU OM JÄMSTÄLLDHET I DAG?

Vad är rätt svar? Ringa in eller stryk under.

1. Vad är typiskt för normer?

De är kända av alla   De avser ofta det som kallas "normalt"   De är lätta att ändra

2. Den ungefärliga fördelningen mellan män och kvinnor i den svenska riksdagen är

40 % kvinnor/60 % män   50 % kvinnor/50 % män   30 % kvinnor/70 % män

3. Har Sverige en starkt könsuppdelad arbetsmarknad?

Ja   Nej   Bara inom några få yrken

4. Hur mycket mer i månaden tjänar i snitt en man jämfört med en kvinna?

4 400 kr   2 300 kr   3 200 kr

5. Hur stor andel av de verkställande direktörerna på de börsnoterade företagen i Sverige är kvinnor?

16 %   12 %   6 %

6. Hur stor andel av kvinnor och män arbetar heltid?

70 % kvinnor/90 % män   50 % kvinnor /80 % män   60 % kvinnor /70 % män

7. Vilket påstående stämmer?

- Tjejer har i snitt högre betyg och längre utbildning än killar.
- Tjejer har i snitt högre betyg men inte längre utbildning än killar.
- Killar har högre lön och mer status på arbetsplatsen eftersom de har bättre betyg.

8. Vem ägnar mest tid åt det obetalda arbetet i hemmet?

Män   Kvinnor

9. Vem tar ut flest föräldradagar?

Pappor   Mammor

10. Vem är oftast hemma för vård av barn när barn är sjuka?

Pappor   Mammor

11. Vilken definition av sexuell kränkning stämmer bäst?

- Handlingar, ord eller text som är oönskad, kränkande och av sexuell natur.
- Handlingar som utförs i syfte att kränka någons värdighet.
- Handlingar och ord som upplevs som obehagliga.

VAD KAN DU OM HUR VILL VI HA DET?

Använd texten i häftet och besvara kort följande frågor.

1. Är alla de politiska partierna i riksdagen överens om att jämställdhet är ett viktigt mål att sträva efter?

.....

.....

2. Vilka är de sex jämställdhetspolitiska målen?

.....

.....

3. Andelen kvinnliga ledamöter i de statliga bolagen är 49 procent. Är det en tillfällighet eller resultatet av målmedvetet arbete?

.....

.....

4. Vilka tycker María-Elsa Salvo har det största ansvaret för att skapa ett mer jämställt samhälle i framtiden? Individerna, politikerna eller skolan?

.....

.....

5. Vilket är det största hindret mot jämställdhet i arbetslivet? Normer och attityder, enskilda individers motstånd eller avsaknad av politiska beslut?

.....

.....

6. Vilka två problem tycker Emil Gustafsson är viktigast att åtgärda för att skapa ett mer jämställt samhälle?

.....

.....

7. Stämmer det att det finns ett samband mellan den könsuppdelade arbetsmarknaden och att färre män tar ut sin föräldraledighet?

.....

.....

8. Vad tycker Jesper Boquist att man ska göra för att fler kvinnor ska söka sig till brandkåren?

.....

.....

9. Varför är det viktigt att ungdomsmottagningar gör riktade insatser för att nå unga killar?

.....

.....

10. Är okunskap, skam och tystnad hinder i arbetet för att minska våld i nära relationer?

.....

.....

11. Vad tycker Sandra Ferroni att man ska göra för att öka jämställdheten och minska sexismen inom spelbranschen?

.....

.....

NORMER OMKRING OSS

Om övningen: Undersök och diskutera uppfattningar och förställningar kring könsnormer.

Syfte: Att synliggöra och diskutera könsnormer i elevernas vardag. Det är viktigt att övningen handlar om att diskutera de normer som finns i samhället. Eleverna kan själva uppleva att dessa inte gäller för dem, men normerna finns ändå och det är dessa som är föremål för själva diskussionen.

Vi lever i ett samhälle som är starkt präglad av könsnormer, alltså normer som säger oss vad som är normalt för hur tjejer och killar är och borde vara. En del normer tycker vi är så självklara att vi inte ens tänker på dem.

Vad har eleverna för erfarenheter av de könsnormer som finns i samhället?

1. *Individuellt:* Låt var och en göra en lista med typiska normer som finns i samhället för vad som anses vara manligt respektive kvinnligt. Ställ upp i en spalt för normer för kvinnor och en för normer för män.
2. *Parvis:* Jämför listorna med en kamrat. Diskutera skillnader och likheter.
3. *Helklass:* Sammanställ en lista för hela klassen där de vanligaste normerna kommer fram. Gör en spalt för normer för kvinnor och en för män.
4. Diskutera:
  - a. Finns det några fördelar med tydliga könsnormer i samhället?
  - b. Vilka nackdelar kan det finnas? För vem?
  - c. Är det viktigt att diskutera de könsnormer vi har omkring oss?
  - d. Vilka konsekvenser kan uppstå om vi inte diskuterar och synliggör könsnormer?
  - e. Tror du att könsnormerna kommer att bli fler och starkare i framtiden? Hur tänker du? Finns det några tecken i samhället som tyder på det?

JÄMFÖR DÅ OCH NU

Om övningen: Lyssna först på ett radioinslag från 1938 om reaktionerna på den första kvinnliga nyhetsuppläsaren, för att sedan diskutera hur könsnormer har förändrats och hur vi kan vara delaktiga i den förändringen.

Syfte: Att få insikt och kunskap om hur könsnormer har förändrats och kan förändras i samhället.

Normer och förväntningar på kvinnor och män är hela tiden i förändring. Att samhället, arbetslivet och människors attityder har förändrats sedan 1900-talet är tydligt, vilket också innebär att det kan förändras i framtiden. Och vi är alla en del i den förändringen.

Här följer ett exempel på en händelse som gjorde folk upprörda på 1930-talet. Vad var det man upprördes över? Vad har förändrats sedan dess?

1. Lyssna på radioinslaget "Kvinnlig nyhetspresentatör orsakar folkstorm" från Sveriges Radio. (Det finns en kort version på 4:35 min. och en längre på 15 min.) www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1602&artikel=3479852
2. Vad är det man är upprörd över? Vilka är det som är upprörda?
3. Ge exempel på argument och åsikter som framförs.
4. Vad är det för typ av könsnormer som de klagande personerna ger uttryck för?
5. Hur tänker du kring de åsikter som förs fram? Diskutera.
6. Idag är det ingen som blir arg över kvinnliga nyhetsuppläsare. Varför inte? Vilka normer och attityder har förändrats?
7. Radioinslaget är nästan 80 år gammalt. Hur tror du att könsnormerna och attityderna kommer att förändras i framtiden, om 80 år?

UNDERSÖK KUNSKAPER OCH ATTITYDER TILL JÄMSTÄLLDHET

Om övningen: Eleverna gör en enkätundersökning för att kartlägga kunskaper om och attityder kring jämställdhet, i skolan och allmänt i samhället.

Syfte: Undersökningen syftar till att utföra, sammanställa och dra slutsatser utifrån en egen undersökning. Syftet är också att undersökningen kan ligga till grund för diskussioner om kunskaper och attityder kring jämställdhet och vilka konsekvenser det kan få för att skapa ett mer jämställt samhälle.

Gör så här

- **VAD SKA NI TA REDA PÅ?** Gör en uppställning på ett antal teser och frågeställningar som ni vill ta reda på. Ska ni ta reda på vad elever *kan om* jämställdhet eller ska ni ta reda på vad elever har för *åsikter om* jämställdhet?

Bestäm också inriktningen på frågorna, hur själva undersökningen ska gå till (var och hur många som ska frågas) och hur ni ska presentera resultatet.

- **TA FRAM UNDERLAG.** Arbeta fram ett antal frågor till enkäten. Ta inte med för många frågor. Var noga med hur ni formulerar frågorna. Sträva efter att ställa raka frågor som det går att svara ja eller nej på. Det underlättar sammanställningen.

Ett förslag är att välja ut delar av de frågor som finns i övningen "Vad kan du om ..." som finns i lärarhandledningen.

- **UNDERSÖK.** Genomför själva undersökningen på ett slumpmässigt urval av personer på skolan eller i närområdet. Försök att få en balans mellan både kön och åldrar. Notera antal tillfrågade och deras könsidentitet.

- **SAMMANSTÄLL.** Sammanställ svaren på enkäten. Samla alla svar på enkäten så att ni får en samlad bild av svarsunderlaget. Ställ gärna upp resultatet i en tabell eller ett diagram. Hur många svarade? Fördelning, kvinnor/män/annat. Hur fördelade sig svaren?

- **TOLKA OCH DRA SLUTSATSER AV RESULTATET.** Vilka slutsatser kan ni dra av resultatet? Vad innebär resultatet? Vad kan det finnas för orsaker till att resultatet visar det här? Finns det några områden som ni anser mer anmärkningsvärda än andra?

- **PRESENTERA UNDERSÖKNINGEN OCH RESULTATET.** Sammanställ en presentation där ni redogör för ert arbetssätt (hur ni gick till väga när ni tog fram frågeställningarna), hur undersökningen genomfördes (antal svarande, antal som inte svarade, när, var o.s.v.), resultatet av undersökningen (utfallet av svaren).

FÖDS KVINNOFÖRTRYCK I OMKLÄDNINGSRUMMET?

Om övningen: Övningen tar avstamp i några manlighetsnormer som bland annat finns inom idrottsrörelsen. Utgångspunkten för övningen är två artiklar där manlighetsnormer diskuteras.

Syfte: Syftet med övningen är att synliggöra, diskutera och problematisera manlighetsnormer.

Presentera de fyra attityderna för eleverna och diskutera sedan med hjälp av frågeställningarna. Eventuellt kan det vara bra att skriva ut någon av artiklarna att ha till hands för att förtydliga och fördjupa diskussionen.

Här är två artiklar i ämnet:

www.kit.se/2016/11/02/65020/idrottsman-som-hatar-kvinnor-fods-vald-i-omkladningsrummet/?ksid=945d39d0-a0f8-11e6-88c4-656f1cf090df

www.aftonbladet.se/debatt/article22359225.ab

Den som har tillbringat tid i ett omklädningsrum med manliga lagidrottare känner kanske igen några av de här attityderna:

1. Heterosexism – att man hela tiden nedvärderar femininitet och homosexualitet.
2. Grabbjargong – som går ut på att hitta svagheter som man sen använder för att trycka ner andra.
3. Ensam är stark – vilja att hela tiden framstå som stark, självsäker och ”manlig”.
4. Känslomässig begränsning – att det bara finns utrymme för vissa känslor, till exempel ilska och aggressivitet, inte osäkerhet och sårbarhet.

Diskutera i mindre grupper:

1. Känner ni igen några av de attityder som nämns ovan? Håller ni med om att det finns inslag av ovanstående attityder i den manliga idrottsvärlden? Finns de i andra sammanhang?
2. Vi tänker oss att en grupp unga pojkar växer upp och påverkas av ovanstående värderingar. Vilka tänkbara konsekvenser skulle det kunna få i följande sammanhang?
  - a. När de möter män med andra värderingar.
  - b. I mötet med kvinnor och män som är avvikande.
  - c. I sina relationer till kvinnor.
  - d. I sin roll som fäder.
3. Om det är så att den här typen av värderingar finns inom den manliga idrottsvärlden. Vad kan man göra för att skapa ett mer tolerant klimat? Ge exempel.

ARGUMENTERA MED FAKTA

Om övningen: Övningen handlar om att eleverna väljer en eller flera åsikter och bristfälliga påståenden om jämställdhet för att sedan besvara dem med hjälp av fakta från häftet.

Syfte: Att träna förmågan att besvara och argumentera för åsikter om jämställdhet med hjälp av fakta.

Skriv ut nästa sida eller presentera de olika påståendena för eleverna och låt dem välja en eller flera som de ska besvara. Uppmana dem att ta hjälp av fakta från häftet och, eller, även komplettera med fakta från SCB.

SKRIV EN ARGUMENTERANDE TEXT

Om övningen: Eleverna skriver en argumenterande text på valfritt tema. Se nästa sida.

Syfte: Att träna på att utveckla och stärka sin argumentation kring frågor som rör jämställdhet.

ARGUMENTERA MED FAKTA

Här följer några påståenden som har vissa brister. Din uppgift är att besvara dem i en respektfull ton med hjälp av aktuella fakta. Använd fakta från häftet och komplettera genom att söka på SCB.

”Tittar man på hela arbetsmarknaden så är det inte någon större skillnad i lön mellan kvinnor och män.” (s. 28)

”Sverige är ett jämställt land – både kvinnor och män är föräldralediga.” (s. 35)

”Jämställdhet handlar bara om att kvinnor ska få mer makt än män.” (s. 3–5)

”Varför ska vi hålla på och prata om skillnader mellan kvinnor och män? Jämställdhet i hemmet uppnåddes redan på 1950-talet.” (s. 18)

”Det finns inga exempel på att kvotering har lett till något positivt.” (s. 26)

”Det finns inga nackdelar med att över 90 procent av de verkställande direktörerna i svenska börsbolag är män. Det är bara ett bevis på att män är smartare.” (s. 29)

”Det är bra att vår arbetsmarknad är uppdelad i tydliga kvinnodominerade och mansdominerade yrken. Det gör att alla blir nöjda.” (s. 27)

”Anledningen till att män tjänar mest är att de har kämpat mer i skolan, har bättre betyg och längre utbildning än kvinnor.” (s. 32)

SKRIV EN ARGUMENTERANDE TEXT

I en argumenterande text ska du ta ställning och argumentera för eller mot något. Det är viktigt att du inte bara tycker något i största allmänhet, din argumentation ska du bygga upp utifrån fakta. Det innebär att du måste undersöka hur verkligheten är beskaffad innan du tar ställning. Formen för en argumenterande text kan vara en insändare, en debattartikel, en ledare eller liknande.

Förslag på struktur för en argumenterande text:

Rubrik – Tydligt påstående för eller emot.

Ståndpunkt – Presentera din åsikt tydligt så att läsaren förstår din ståndpunkt i frågan. Den argumenterande texten ska sedan handla om de argument du lägger fram för att visa att du har rätt.

Argument för – Redogör för dina argument, var noga att väva in relevanta fakta, samt presentera dina argument ur olika synvinklar så att de blir så starka som möjligt. Redogör för källor.

Argument emot – Redogör för de motargument som kan finnas i frågan, resonera kring hur du kan visa att dessa inte stämmer, plocka isär argumenten så att din ståndpunkt blir starkare.

Avslutning – Sammanfatta din ståndpunkt och de starkaste argumenten, gör en kort och tydlig avslutning där ditt resonemang får en tydlig slutkläm.

Förslag på teman

- Vad är bäst för att nå ökad jämställdhet – politiska reformer eller större frihet för var och en?
- Kvotering – fördelar och nackdelar
- Bästa vägen för ökad jämställdhet
- Så ska kvinnors makt öka i företagens ledningsgrupper
- Utmana könsroller – fördelar och nackdelar

KÖNSDISKRIMINERING - BEDÖM SJÄLV OCH JÄMFÖR MED UTFALLET

Om övningen: I den här övningen ska eleverna sätta sig in i ett eller flera fall som har med könsdiskriminering att göra. Sen ska de själva fundera på hur de skulle döma, därefter kollar de utfallet samt diskuterar de frågor som kommer upp.

Syfte: Att öka kunskaperna om att det finns lagar som reglerar jämställdhet och att dessa också används och ger resultat.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar på uppdrag av Sveriges riksdag och regering för att främja lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering. Målet för DO är ett samhälle där människors lika rättigheter och möjligheter respekteras – oavsett kön, könsidentitet och könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Den som anser sig ha blivit diskriminerad eller missgynnad kan göra en anmälan till DO. Varje år driver de ett mindre andel anmälningar till domstol. Syftet att driva ärenden i domstol är att skapa vägledande domar som ger en effekt för många.

Här nedan presenteras några fall som togs upp av DO.

1. Välj ett fall och läs igenom det parvis eller i mindre grupper.
2. Diskutera händelsen. På vilket sätt har personen diskriminerats?
3. Hur skulle ni döma i fallet? Välj mellan:
a) Till rättegång   b) Förlikning med skadestånd   c) Ingen åtgärd
4. Jämför domstolens beslut med det ni kom fram till. Diskutera.

1. CHEF TRAKASSERAR SERVITÖR

En man hade en tidsbegränsad anställning som servitör på en restaurang i Malmö. Mannen blev redan från början av anställningen trakasserad av sina chefer på ett sätt som hade samband med hans sexuella läggning. Trakasserier hade också samband med mannens könsuttryck, bland annat genom påståenden från cheferna att han ska ha sett ut som en kvinna och ifrågasättanden om varför han använder smink. Trots att mannen upplevde nedsättande kommentarer nästan dagligen fortsatte han att arbeta på restaurangen i tre månader, men därefter lämnade han anställningen i förtid. Mannen gjorde en anmälan till DO som inkom den 24 juni, 2015. Hur skulle ni döma? Diskutera

- a) till rättegång   b) förlikning med skadestånd   c) ingen åtgärd

2. BUSSCHAUFFÖR SKÄLLER UT KVINNA

En kvinna åkte buss mellan Höllviken och Malmö och märkte då plötsligt att bussen svajade till. Hon såg att busschauffören höll på med sin mobiltelefon och gick därför fram och bad honom att lägga undan telefonen. Enligt kvinnan och ett vittne till händelsen fick chauffören då ett utbrott. Han stannade bussen tvärt och skällde ut kvinnan med grova tillmälen som har samband med kön. Kvinnan tog mycket illa vid sig av händelsen och har efter det undvikit att åka buss. Region Skåne som är huvudman för Skånetrafiken förnekade diskriminering men medgav att busschauffören varit arg och upprörd över situationen. Kvinnan gjorde en anmälan till DO som inkom den 13 januari 2015. Hur skulle ni döma? Diskutera

- a) till rättegång   b) förlikning med skadestånd   c) ingen åtgärd

3. ELEV UTSÄTTS FÖR SEXUELLA TRAKASSERIER AV LÄRARE

Eleven anmälde till DO att hon utsatts för sexuella trakasserier av läraren vid upprepade tillfällen. Hon berättade först om kränkningarna i början av 2007. Rektorn hade då ett allvarligt samtal med läraren, men följde i övrigt inte upp anmälan. Det gjordes till exempel ingenting för att förhindra ytterligare trakasserier. Det var först när skolan återigen fick höra talas om trakasserier på våren 2010 som man agerade kraftfullt. Läraren stängdes av från arbetet under utredningens gång och fick en skriftlig varning innan han fick återgå i tjänst. Eleven gjorde en anmälan till DO som inkom den 11 oktober 2010. Hur skulle ni döma? Diskutera

- a) till rättegång   b) förlikning med skadestånd   c) ingen åtgärd

4. CHEF SÄTTER UPP KRÄNKANDE TECKNINGAR

Två kvinnor arbetade under flera år som mentalskötare på ett kommunalt gruppböende för psykiskt sjuka i Helsingborg. Julen 2007 satte chefen upp en teckning i personalrummet föreställande en manlig person med erektion och diverse julattribut. Trots att kvinnorna gjorde klart för chefen att de inte ville se sådant på sin arbetsplats, mejlade han bilden till dem julen följande år. Chefen pratade också vid flera tillfällen nedsättande om kvinnorna som "östflickorna". Kvinnorna gjorde var sin anmälan till DO som inkom den 9 november och den 18 november 2009. Hur skulle ni döma? Diskutera

- a) till rättegång   b) förlikning med skadestånd   c) ingen åtgärd

Så här avgjordes fallen:

1. CHEF TRAKASSERAR SERVITÖR

DO:s bedömning: Restaurangen har utsatt mannen för diskriminering genom att utsätta honom för ovälkomna kommentarer av sexuell natur som har kränkt hans värdighet. Vissa av kommentarerna har även haft samband med mannens sexuella läggning, och/eller könstillhörighet, och/eller könsöverskridande uttryck.

Vidare har mannen även missgynnats genom att han inte fick det stöd han borde ha fått när han utsattes för misshandel av en gäst på restaurangen. Missgynnandet hade samband med mannens sexuella läggning och/ eller könstillhörighet. En person med annan sexuell läggning och/eller könstillhörighet skulle inte ha behandlats på samma sätt.

3 december, 2015: Stämning. DO lämnade in en stämningsansökan till Arbetsdomstolen (AD) och yrkade på att restaurangen ska betala 125 000 kronor i diskrimineringsersättning till mannen.

2. BUSSCHAUFFÖR SKÄLLER UT KVINNA

DO ansåg efter sin utredning att chauffören på Skånetrafiken hade kränkt kvinnans värdighet som har samband med hennes kön. Skånetrafiken hade därmed utsatt kvinnan för diskriminering.

Kvinnor som tar plats i samhället riskerar att mötas av nedsättande tillmälen som har koppling till deras kön. Det är ett mönster som märks på nätet och i sociala medier, men också i samhället i övrigt.

24 april 2015: Ansökan om stämning. DO stämde Region Skåne till Kristianstads tingsrätt och begärde 30 000 kronor i diskrimineringsersättning till kvinnan.

2 juli 2015: Förlikning mellan parterna. Region Skåne medgav att kvinnan blivit utsatt för trakasserier som hade samband med kön. Mot bakgrund av medgivandet valde parterna att ingå en förlikning.

Förlikningen innebar att kvinnan fick 30 000 kr i ersättning av landstinget. Bussbolaget har efter incidenten valt att inte ge chauffören fler uppdrag.

3. ELEV UTSÄTTS FÖR SEXUELLA TRAKASSERIER AV LÄRARE

11 januari 2012: Förlikning. DO träffade en förlikning med en kommun.

Kommunen ska betala 50 000 kronor till en elev som utsatts för sexuella trakasserier av en lärare i en kommunal skola.

4. CHEF SÄTTER UPP KRÄNKANDE TECKNINGAR

19 mars 2010: Stämning. DO stämde Helsingborgs kommun för sexuella trakasserier, trakasserier som har samband med etnisk tillhörighet och repressalier.

16 februari 2011: Dom i Arbetsdomstolen. Arbetsdomstolen (AD) fann att mannen utsatte kvinnorna för sexuella trakasserier. Enligt domen var det också klarlagt att åtminstone den ena av kvinnorna även utsatts för trakasserier som har samband med hennes etniska tillhörighet.

AD dömde Helsingborgs kommun att betala 35 000 respektive 25 000 kronor i skadestånd till de två kvinnorna.

TA REDA PÅ MER

Om övningarna: Här följer ett antal uppgifter som fördjupar och ger möjlighet att arbeta med olika aspekter av jämställdhet.

Syfte: Att öka kunskaper och förståelse för att kampen för jämställdhet förs på olika plan och av olika aktörer.

Swedish Dads

Att förändra synen på föräldraskap och sin roll som partner är en viktig del i arbetet för ökad jämställdhet. Hur förmedlas bilden av föräldralediga män?

Titta på ett kort inslag där fotografen berättar om bakgrunden till projektet "Swedish Dads".

www.youtube.com/watch?v=Iw_jgADQQMI

www.youtube.com/watch?v=lbPhrm9x5XE

Diskutera följande frågor:

1. Vilka fördelar finns det med att båda föräldrarna är hemma med sina barn när de är små?
  2. Vissa uppfattar bilderna som provocativa, på vilket sätt är det provocativt?
  3. Vilka konsekvenser kan det här projektet leda till?
-

Bechdeltestet

Bechdeltestet togs fram i mitten av 1980-talet av den amerikanska serieskaparen Alison Bechdel. Syftet med testen är att visa på hur kvinnor framställs på film.

För att en film ska klara Bechdeltestet måste den uppfylla följande kriterier:

1. Ha minst två (namngivna) kvinnliga rollfigurer
- 2 ... som pratar med varandra
- 3 ... om något annat än män.

Läs mer på

www.bechdeltest.com

www.dn.se/kultur-noje/film-tv/kvinnor-pa-film-darfor-behover-vi-annu-bechdeltestet/

Diskutera

1. Vad är syftet med testet?
  2. Jämför med några populära filmer som alla känner till – klarar de testet?
  3. Är det ett problem att många filmer inte klarar av testet? Vilka konsekvenser kan det få?
  4. Det finns vissa som är upprörda och kritiserar testet, vad är de så upprörda över?
-

Kvinnor och män i reklamfilm

Jämför hur kvinnor och män framställs i två kända reklamfilmer från ett stort bilföretag.

1. Titta på filmerna:

www.youtube.com/watch?v=cbvdzQ7uVPc

www.youtube.com/watch?v=oqUvhLNgqsA

2. Ge exempel på könsnormer som filmerna förmedlar.
3. Jämför hur de två filmerna lyfter fram vad som anses vara kvinnligt och manligt.
4. Hur tänker du kring den bild som filmerna förmedlar? Fördelar och nackdelar?

Positiva exempel på könskvotering

Könskvotering innebär att ett visst antal platser i en verksamhet reserveras för ett visst kön, till exempel kvinnor.

Könskvotering kan leda till att bryta den ”omedvetna kvotering” som tidigare pågått, till exempel att män väljer andra män vid anställningar. Könskvotering kan också bidra till att få fart på jämställdhetsarbetet som annars skulle gå mycket långsammare.

Läs artikeln ”Kvotering och förebilder ökar kvinnors tid i musikstudion”:

www.jamstall.nu/praktiska-exempel/kultur-och-fritid/musikstudio-i-konsbalans/

Diskutera följande frågor:

1. Vilken princip tillämpades innan?
  2. Hur påverkade det könsfördelningen i verksamheten?
  3. På vilket sätt förändrade kvoteringen antalet kvinnor i musikstudion?
  4. Vilka fördelar kan du se med att fler kvinnor deltar?
- Finns det några nackdelar?

Mansplaining – vad är det?

Vad är mansplaining? Känner du igen fenomenet?

www.unionenopinion.se/likabehandling/vad-ar-egentligen-mansplaining/

Tips på hur man kan förhålla sig till mansplaining.

Hur tänker du?

www.unionenopinion.se/likabehandling/3-tips-for-att-komma-tillratta-med-mansplaining/

Stoppa machokulturen

Byggbranschen var länge en bransch bara för män. Män ansågs bättre lämpade för att konstruera och bygga – kvinnor lämpade sig bättre för omvårdnadsyrken. Idag vet vi bättre. Det är en självklarhet att sträva efter allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet.

Ta reda på mer om vad byggbranschen gör för att skapa en mer jämställd arbetsplats.

Gå in på www.stoppamachokulturen.nu

1. Vad är syftet med projektet?
2. Kolla ”hårda fakta”. Hur många anser att arbetsklimatet kännetecknas av grabbighet?
3. Hur många kvinnor arbetar i byggbranschen?
4. Hur många upplever att det är ett problem att arbetsplatsen inte är jämställd?

Titta på filmen ”Prata så alla kan lyssna”. www.youtube.com/watch?v=rmN2pxGAQ5o

De har låtit barn läsa upp vad som har sagts på svenska byggarbetsplatser. Om några år kommer deras generation att vara livsviktig för branschen.

1. Tror du att de känner sig välkomna?
2. Hur tänker du kring kampanjen?
3. På vilket sätt kan kampanjen påverka attityder och förhållanden i byggbranschen?

”Sluta tafsa” – diskutera sexuella trakasserier

Varje dag utsätts kvinnor för kränkningar i det offentliga rummet. Det kan visa sig på en rad olika sätt, till exempel genom handling, ord, jargong eller bilder och kommentarer på nätet. Det gemensamma är att handlingen är oönskad, kränkande och av sexuell natur. Detta är inte okej. Har det alltid varit så här eller har det ökat på senare år?

Titta på trailern till filmen www.youtube.com/watch?v=4XJ183PkUVg
(alt. se hela filmen) <http://sli.se/apps/sli/prodinfo.php?db=17&article=310095973>

- Vad är sexuella trakasserier?
- Var kan trakasserier förekomma?
- Hur pratar tjejer och killar i klassen/på skolan/i samhället/i sociala medier?
- Vilket ansvar har killar? Vad kan tjejer göra? Hur kan vuxna agera?
- Vad kan du själv bidra med?

Läs artikeln ”Tjejer mindre trygga än killar i skolan”:

www.dn.se/sthlm/tjejer-mindre-trygga-an-killar-i-skolan/

- Hur är det på er skola? Vad är det för attityder och värderingar som ligger till grund för sexuella trakasserier?
- Hur kan man göra för att få tjejer att känna sig tryggare? Ge exempel på konkreta åtgärder som skulle kunna genomföras på skolan.
- Vem har makt och ansvar att agera för att förbättra situationen?

Läs mer om vad olika aktörer gör

SKL

www.sverigesviktigastejobb.se/tjanster/nyheter/nyhetsarkiv2015/kommunerochlandstingskablabastpajamstallldhet.3423.html

Deltidsfällan, film från Saco

www.youtube.com/watch?v=vg4033-x3YU

Länsstyrelsen i Jönköpings län

www.delapådet.se

Film ”varför jämställdhet”, länsstyrelsen Värmland

www.lansstyrelsen.se/Varmland/Sv/manniska-och-samhalle/jamstallldhet/Pages/Varfor.aspx

jamstall.nu

www.kvinnorsrattigheter.org/for-lararen/

www.allbright.se

Statistik och annat som kan vara intressant ang. föräldraförsäkring

Försäkringskassan

www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/c451635e-1d21-41e9-b6f4-ba5abe4b1817/fk_publication__den_nya_foraldranormen_140925_3.pdf?MOD=AJPERES&CVID=

KOPPLINGAR TILL ÄMNESPLANER

Samhällskunskap

Syfte

I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt till samhällsfrågor och en förståelse av det vetenskapliga arbetet med samhällsfrågor. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de individuella som de kollektiva rättigheterna, samhällsfrågor, samhällsförhållanden samt olika samhällens organisation och funktion från lokal till global nivå utifrån olika tolkningar och perspektiv.
- Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.

Centralt innehåll samhällskunskap 1b 100 p

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Arbetsmarknadens parter, deras olika roller och betydelse för samhällsutvecklingen. Arbetsmarknadens sätt att fungera, anställningsvillkor.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Kunskapskrav för betyget E – samhällskunskap 1b 100 p

- Eleven kan också **översiktligt** redogöra för de mänskliga rättigheterna.
- I sin analys förklarar eleven **enkla** samband och drar **enkla** slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.
- Dessutom kan eleven **översiktligt** redogöra för de historiska förutsättnings betydelse och dra enkla slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera **någon** orsak och konsekvens.
- I analysen använder eleven **med viss säkerhet** samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.
- Eleven diskuterar **översiktligt** orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge **enkla** argument för sina ståndpunkter och värderar med **enkla** omdömen andras ståndpunkter.

Historia

Syfte

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin historiska bildning och förmåga att använda historia som en referensram för att förstå frågor som har betydelse för nuet och framtiden, samt för att analysera historiska förändringsprocesser ur olika perspektiv. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla förståelse av olika tiders levnadsvillkor och förklara människors roller i samhällsförändringar.

Undervisningen i ämnet historia ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att använda en historisk referensram för att förstå nutiden och för att ge perspektiv på framtiden.

Centralt innehåll Historia 1b 100 p

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välbefinnande, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, men också kolonialism, diktaturer, folk mord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.
- Olika historiska frågeställningar och förklaringar kring långsiktiga historiska förändringsprocesser som speglar både kontinuitet och förändring, till exempel befolkningsutveckling, statsbildning, jordbrukets utveckling och olika syn på människors värde, på makt och på könsmonster

Kunskapskrav betyget E Historia 1b 100 p

- Eleven ger **enkla** exempel på, och förklarar **översiktligt**, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden.
- Dessutom kan eleven dra några **enkla** slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

Svenska

Syfte

Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera i tal och skrift samt att läsa och arbeta med texter, både skönlitteratur och andra typer av texter.

Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv. Vidare ska undervisningen leda till att eleverna utvecklar kunskaper om det svenska språket, dess uppbyggnad och ursprung samt ge dem möjlighet att reflektera över olika typer av språklig variation. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor.

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att tala inför andra på ett sätt som är lämpligt i kommunikationssituationen samt att delta på ett konstruktivt sätt i förberedda samtal och diskussioner.
- Kunskaper om den retoriska arbetsprocessen, dvs. att på ett strukturerat och metodiskt sätt planera och genomföra muntlig och skriftlig framställning som tar hänsyn till syfte, mottagare och kommunikationssituation i övrigt.
- Förmåga att läsa, arbeta med, reflektera över och kritiskt granska texter samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.

Centralt innehåll Svenska 1 100 p

- Muntlig framställning med fokus på mottagaranpassning. Faktorer som gör en muntlig presentation intressant och övertygande. Användning av presentationstekniska hjälpmedel som stöd för muntlig framställning. Olika sätt att lyssna och ge respons som är anpassad till kommunikationssituationen.
- Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande och reflektion. Språkriktighet, dvs. vilka språkliga egenskaper och textegenskaper i övrigt som en text bör ha för att fungera väl i sitt sammanhang.
- Argumentationsteknik och skriftlig framställning av argumenterande text.

Kunskapskrav för betyget E Svenska 1 100 p

- Eleven kan, i förberedda samtal och diskussioner, muntligt förmedla egna tankar och åsikter samt genomföra muntlig framställning inför en grupp. Detta gör eleven **med viss säkerhet**.
- Den muntliga framställningen är sammanhängande och begriplig. Språket är **till viss del** anpassat till syfte, mottagare och kommunikationssituation.
- Vidare kan eleven **med viss** säkerhet använda något presentationstekniskt hjälpmedel.
- Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande och begripliga samt **till viss del anpassade** till syfte, mottagare och kommunikationssituation.
- Eleven kan läsa, reflektera över och göra **enkla** sammanfattningar av texter samt skriva egna texter som anknyter till det lästa.
- I sitt arbete värderar och granskar eleven **med viss säkerhet** källor kritiskt samt tillämpar grundläggande regler för citat- och referatteknik.